

Vrijdag 11/09/1914 - ochtendeditie

Tilburg, 10 september. Belgische troepen hebben heden onder bescherming van de forten van Puurs en Walem een uitval gedaan uit Antwerpen en de Duitse bezetting verjaagd uit Aarschot. Ze hebben ruim 300 gevangenen gemaakt en zijn daarna teruggetrokken naar Antwerpen. De Duitse verliezen zijn zwaar.

Antwerpen, 10 september. Een officiële mededeling behelst, dat de militaire operaties in de omtrek van Antwerpen voortduren en voor de Belgen een bevredigende loop hebben.

Antwerpen, 10 september. Officieel wordt medegedeeld, dat de 300 krijgsgevangenen, waarvan de gevangenneming gemeld is, te Antwerpen aangekomen zijn. Zij zijn gevangen genomen te Aarschot en behoorden tot de Landstorm. Ze vormden een bataljon van 1100 man. Een deel werd gedood, een ander deel is gevlucht en de overigen gaven zich over in de loop van het gevecht. Ondervraagd naar de gijzelaars, die zij in de kerk van Aarschot hadden opgesloten, antwoordden zij, dat de mannen boven de 40 jaar losgelaten zijn, en dat die tussen de 15 en 40 jaar naar Aken gezonden zijn. Op vragen over de verwoesting van Leuven bewaarden zij het stilzwijgen. Een enkele zegde: het is schande.

Terneuzen, 10 september. Uit Gent verneem ik, dat de door de Duitse generaal tegen gisterenavond opgevorderde zaken door de stad Gent niet zijn opgebracht. Naar het schijnt is in de gemeenteraad van Gent tegen die opvordering verzet gerezen.

Berlijn, 10 september.

De vice-rector van de Universiteit van Leuven, Coenrade, die op het ogenblik in Nederland vertoeft, heeft, volgens de Vossische Zeitung, aan een dagbladcorrespondent medegedeeld, dat op de Duitse

soldaten in Leuven vreselijk is geschoten. Hij kon de Duitse en Belgische schoten goed onderscheiden. De eerste 5 minuten had hij alleen Belgische schoten gehoord. Hij had reden al zijn opmerkzaamheid daaraan te wijden, daar hij als gijzelaar voor het goede gedrag van de stad Leuven in het raadhuis was opgesloten. Toen het schieten begon, zegde een Duitse hoofdofficier dat er blijkbaar een samenzwering in het spel was en dat de strengste maatregelen moeten worden genomen. De volgende ochtend werden de gijzelaars door de stad geleid en lazen een proclamatie voor, strekkende om tegen het schieten te waarschuwen. Toen Coenrade 's middags was vrijgelaten en naar huis ging, viel er weer een schot op de Graanmarkt. Terstond legden soldaten op Coenrade aan. De Duitse stafarts Berghausen uit Keulen dekte hem met zijn eigen lichaam. De volgende ochtend werd de stad bij wijze van straf beschoten. Geestelijken, gewonden en gevangenen werden naar Aken gebracht.

Dagboek van de oorlog.

Brussel, 30 augustus.

Van de gruwelen die verteld worden, zult ge hier niet veel lezen. Behalve dat de tragiek van de toestand toch wel op een hogergeestelijk vlak is te vinden, zijn onze zenuwen te zeer geschokt door de telkens nieuwe en de steeds herhaalde verhaaltjes, dan dat men er rustig een min of meer passende vorm aan geven zou. Wij zijn, in dit ogenblik, als gistend brooddeeg: het beweegt te zeer in zichzelf, vanwege de dessem. Het jagende of drukkende ritme van deze dagen kan ons bloed en onze gehoorzame hersenen dwingen tot lyrische uiting: de epiek ervan zal echter niet worden uitgedrukt dan na bezinking, dan in de rustige beheersing, die het, zij het dan ook van leven zwellend, verhaal eist.

Geen geschiedenisjes dan ook van klaarblijkende, hoe dan ook onbegrijpelijke oorlogswoede. Al ontbreekt het mij niet aan documenten uit Casteau en Nimy, vóór Bergen; uit Charleroi; uit Aarschot. Te Dinant kwamen de misschien allerschoonste werken van Wiertz, en een zeer belangrijke briefwisseling, die op hem betrekking heeft, in de algemene uitbranding der hoofdstraat om.

Geen verhaal dus van gruweldaden. En toch kan ik niet zwijgen over wat een landgenoot van u, een geestelijk hoogstaand mens, doctor L. H. G., uit Dordrecht, mij heden vertellen komt ... (hier laten wij een gedeelte van de brief van onze correspondent vervallen, aangezien onze lezers van het verhaal van doctor G. zelf in ons blad kunnen kennis nemen. Redactie).

31 augustus.

Men vertelt mij heden dat te Charleroi, waar de mijnwerkers naast de troepen hebben gevochten met al wat hen onder de hand kwam, een volksvertegenwoordiger gefusilleerd werd. Een andere, de welbekende socialist Jules Destrée, zou krankzinnig geworden zijn. Ik deel weer alleen de mij vertelde feiten mee, zonder ze overigens te bevestigen ...

Het is hier vandaag de dag der binnenrukkende, der gevluchte Leuvenaars. Een professor in de rechten, de eigenlijke oprichter, de ziel der Belgische boerenbonden, en die sedert jaren verlamd is door ataxie, heeft Brussel bereikt in een hondenkar. Een andere is te voet moeten vluchten met zijn 11 kinderen, waarvan het oudste 11 jaar oud is. Een andere nog, bekend gynaecoloog, had er gelukkig maar 5 mee te sleuren: hij komt Brussel binnen, haveloos als een bedelaar, en gaat zich onmiddellijk een paar boordjes kopen in celluloid, voor de zuinigheid zegt hij. Vroeger had hij driemaal per week een spreekdag te Brussel, waar hij telkens heen kwam met zijn

automobiel. Een burgerlijk ingenieur, opvolger van minister Helleputte in de leerstoel van burgerlijke bouwkunde, heeft met zijn jonge vrouw de reis gedeeltelijk kunnen doen in een kar, waar zich een andere vrouw bevond, die enkele uren te voren bevallen was; men heeft onderweg haar kindje gelaafd met champagne ...

Intussen bestaan in Brussel wel enige redenen tot tevredenheid. Zo bereikt mij heden de eerste post sedert 20 dezer. Hij bestaat uit het nummer van 16 augustus van "De Groene", te Brussel binnengekomen voor het treinenverkeer werd onderbroken. Ik heb die "Groene" verslonden, alsof hij mij nieuws bracht uit de lang-betrachte maan ...

Andere geruststelling: sedert een paar dagen mag in geen enkel koffiehuis van Brussel nog alcohol worden verkocht. Echter wél in de voorsteden, in enkele althans. Zo kan men te Laken bijvoorbeeld tot 's middags 5 uur een lekkere borrel bekomen. En aldus is iedereen bevredigd; zij die voor onlusten vrezten tengevolge van drankmisbruik, vinden hun gading te Brussel zelf. En deze die flauwhartigheid vrezten, zonder daarom roekeloosheid te zoeken, weten dat zij zich tot het invallen van de avond versterken kunnen te Laken, waar men rekent op de burgerdeugden van de ingezetenen: toch ook een middel om baldadigheid tegen te gaan.

Eigenlijk is het natuurlijk krankzinnig, zo'n dubbele maatregel. Maar het onvermijdelijk gevolg van het administratief complex, waar Brussel niet dan een deel van is, in sommige gevallen overgeleverd aan de eigenzinnige en domme willekeur van de autonomie der voorsteden ...

Laat ons, terwijl we te Laken zijn, gaan kijken naar de Duitse treinen, die niet ophouden voorbij te rijden, zij het dan ook heel traag, met mannen, proviand, en kanonnen. De bruine buitenwanden hebben

de soldaten met suggestieve krijttekeningen en lapidaire opschriften versierd. De grafische voorstellingen vertonen Zeppelins en geblindeerde motorwagens van een zeer bijzonder model, dat men, uit Duits oogpunt, voor het ogenblik misschien maar niet vertonen moest; verder hebben de Duitse soldaten er hun ideaal der Franse vrouwelijke schoonheid in uitgedrukt tot bij gewaagde bijzonderheden. De epigrafist leert er verder de gezindheid van de Duitse milicien in kennen: de liefde voor de Kaiser bepaalt zich niet tot het gesproken, het vindt uiting in het gekalligrafeerde woord; de zucht naar een bezoek aan Parijs evenzeer als aan Oostende wordt hier en daar met klem uitgesproken. De mannen blijven intussen rustig in hun wagens. Men merkt op dat zij niet heel jong meer zijn, vermoedelijk reeds tot de reserve behoren ...

De soldaten, die in onze Lakense kazerne lagen, zijn vanavond weer vertrokken, met hun gewone bedaard-zware onverschilligheid.

1 september.

Onze gezichtskring wordt enger en enger, onze persoonlijkheid geringer en geringer. We leven nog alleen van, met, voor de stad. De oorlog en het gebrek aan volkomen betrouwbaar nieuws hebben ons saamenhorigheid geleerd, de saamenhorigheid van mensen die opgesloten zouden zijn binnen hoge, steile muren.

Al komt de post nu geregeld eenmaal daags. Het zijn echter niets dan brieven uit de stad zelf. Toevallig is er een onder uit Engeland. Een familielid, die geregeld de overtocht doet van Liverpool naar New York, schrijft mij op 14 augustus, dat hun boot, toebehorende aan een Engelse compagnie, door een Duitse boot beschoten was geworden, en er gelukkig zonder veel schade vanaf gekomen is.

We krijgen nu ook dagbladen. 't Is te zeggen dat mannetjes te voet de reis naar Gent doen, waar de meeste kranten van Brussel sedert de oorlog verschijnen. Vandaar brengen zij enkele nummers mee, die zij 75 centimes en een frank verkopen. Het schijnt tamelijk makkelijk te zijn, Gent te bereiken, ook zonder paspoort.

Een paspoort wordt trouwens aan Belgen niet meer afgeleverd. De Duitse overheid verzekert dat er misbruik van gemaakt is geworden. Sommigen personen, ermee gewapend, waren erin geslaagd, de Duitse voorposten te naderen, en hadden er foto's van genomen.

De paspoorten zijn trouwens zo goed als onnodig. We hebben tegenwoordig en sedert vanochtend een Duits commandant der stad, majoor Bayer, die naast burgemeester Max fungeert. En die heeft vandaag laten aanplakken dat iedere voetganger vrij in en uit de stad kon, behalve op de wegen die naar Oostende en Antwerpen leiden. Slechts voertuigen moeten een bijzondere pas hebben, die zij op het stadhuis krijgen kunnen. Ik kan eraan toevoegen dat de uitdrukking "wegen naar Oostende en Antwerpen" zeer ruim wordt opgevat. Zodat we over de Duitsers niet te klagen hebben: ze tonen zich inschikkelijk. Het komt mij zelfs voor dat zij veel van hun stugheid verloren hebben. De officieren hebben zich steeds zeer beleefd getoond. Nu schijnen de onderofficieren het ook te willen worden ...

Weer het kanon, ditmaal in de richting van Asse. Tegen de avond brengt men ons het bericht, dat de Duitsers voor Dendermonde door het doorsteken van een dijk zouden teruggedreven zijn geworden. Een gedeelte van onze bezetting komt in het donker terug, doodmoe, maar zingend.

2 september.

De eerste melkboer! Sedert 10 dagen de eerste melk! ... want dit is onze eerste, vooralsnog de enige, ontbering geweest: melk. En zowaar, wij waren er gewoon aan geworden ... nog slechts één dag heeft het ons aan vlees ontbroken: de Duitsers hadden te Laken zo goed als alles opgekocht. 's Anderendaags echter leverde de markt ons nieuw vee. De Duitsers zorgen trouwens zelf voor beesten, die ze door de slager lieten uitkappen. Het vlees is anders wel duurder geworden. De boter ook. Daar zijn echter de aardappelen, en in overvloed. De oogst ervan is zowat overal aan de gang, en belooft een goede opbrengst. Ook aan meel zal in maanden geen gebrek zijn, en dus ook niet aan brood. Deze week is ons het onaangename overkomen, dat de bakkers geen gist meer hadden. Twee dagen hebben wij brood gegeten, dat zwaar als lood was. En te langens leste zouden wij ons ook daar aan gewend hebben ... Zij, die vreesden dat Brussel wel kon uithongeren en het oproer dan van lieverlede zou uitbreken, zijn wel wat voorbarig geweest in hun profetieën. Hongersnood is vooralsnog allesbehalve te vrezen ...

Het is vandaag de verjaring van Sedan. Misschien uit kiesheid, schijnen de Duitsers daar niet veel belang aan te hechten. Ons, Belgen, laat het trouwens eveneens onverschillig. Voor mij persoonlijk laat deze dag vooral deze ene herinnering: toen ik vanochtend opstond en het raam opendeed, heb ik de eerste rilling van het najaar in de lucht gevoeld. Het heeft mij voor heel de dag weemoedig gemaakt. De laatste dagen waren heerlijke zomerdagen, en ik heb er nauwelijks iets van gemerkt, en niets van genoten. Nu is het de eerste herfsttrilling: ik merk ze wel, en lijd eronder ...

3 september.

Een verhaaltje: kleine burgertjes die een paar huizen verder stilletjes rentenieren, hadden één enkele zoon. De oorlog breekt los: hij laat zich, buiten weten van zijn ouders om, opschrijven als vrijwilliger. De

ouders smeken hem, te blijven; niets aan te doen echter. Toen neemt de vader een besluit: hij zal zijn zoon niet alleen laten gaan; hij wil mee. Het Rode Kruis vraagt brancardiers; hij neemt als dusdanig dienst. Vader en zoon worden naar het front gestuurd. In het gevecht krijgt de zoon een kogel in het voorhoofd. Hij sterft in de armen van zijn vader, die erin slaagt, een kist te vinden. Zelf begraaft hij hem. Vandaag is hij teruggekomen bij zijn vrouw, met het treurige nieuws en om haar te troosten ...

Men verneemt vandaag allerlei nieuws: weer zou een zeppelin Antwerpen hebben gebombardeerd, en de regering zou minister Carton de Wiart met de ministers van staat Heymans, Vandervelde en de Saedeleer naar de Verenigde Staten hebben gestuurd om hiertegen te protesteren en morele hulp in te roepen. Anderdeels zouden Engelsen langs onze uiterste westgrens zijn binnengekomen. Ze moeten Duitse troepen voor Ieper hebben ontmoet en verslagen ...

Nieuws van andere aard: wij bezitten, behalve de militaire gouverneur en de Brusselse Kommandantur, thans ook een "General-gouvernement für Belgien". Het heeft het Astoria hotel betrokken in de Koninklijke Straat. In al de ministeries zijn de Duitsers druk in de weer: daar gebeurt ongetwijfeld iets van belang.

Op het vierkante plein achter het parlement aan, hebben de Duitsers een verschansing van zakken aardappelen opgeworpen. Daarachter hebben ze een gemakkelijke keuken ingericht. De schouwen van hun fornuizen vonken. De koks, aan lange tafels, maken groenten klaar. Ik merk met genoegen, dat de manschappen, die in de Senaat huishouden, vanmiddag rabarber te eten krijgen. Moge het hun wel bekomen! ...

Behalve onze briefjes van vijf frank, hebben wij er nu ook van twee en één frank. Ze zijn maar een vierde zo groot als de Hollandse guldenbriefjes, maar zien er toch haast even mooi uit.

4 september.

Een nieuwe Duitse proclamatie, en een opzienbarende: veldmaarschalk von der Goltz, de nieuwe gouverneur-generaal van België, welbekend als herinrichter van het Turkse leger, maakt de bevolking bekend met zijn benoeming en meldt, dat naast hem de Hofrath von Sandt de civiele regering zal uitoefenen. Het minste vergrijp aan de minste Duitse soldaat zal ten strengste gestraft worden. De gouverneur-generaal getuigt echter van zijn vredelievende gevoelens ten opzichte van het Belgische volk. Hij wenst orde en kalmte te zien heersen en zal zijn best doen om ze te handhaven. Dat ieder weer aan het werk ga; laat België tot ieders heil zijn normale leven hernemen. De ambtenaren eindelijk wordt eveneens verzocht, weer de arbeid op te nemen, tot goede regeling der zaken.

Die proclamatie, die ook in een Nederlandse, zeer gebrekkige tekst is aangeplakt, maakt een indruk van bezadigdheid en inschikkelijkheid, die treft. De bevolking leest ze met kalmte. Velen keuren ze goed. Alleen de ambtenaren der ministeries weten niet goed wat te doen. Zij hebben immers trouw aan de wetten en aan de grondwet van België gezworen. Kunnen zij nu, zonder meinedig te zijn, gevolg geven aan de uitnodiging van de gouverneur? Zij gaan om raad bij een wereldberoemd jurist, die onmiddellijk antwoordt: "Ik ben van mening, dat gij het werk niet alleen moogt, maar moet hervatten. De Belgische ambten dienen door Belgische ambtenaren vervuld ..."
Morgen zal ieder dan ook vermoedelijk op post zijn ...

De gouverneur-generaal betreft het ministerie van kunsten en wetenschappen; de civiele gouverneur het gebouw van de oorlog.

Intussen horen wij, met meer verwoedheid dan ooit, het kanon in de richting van Aalst en in die van Mechelen. Heel laat in de avond rukken aldoor maar troepen aan ...

5 september.

De dag der ambulances.

De grote, grijze motorwagens rijden talloos voorbij. De ene zeer traag: daar moeten de gevaarlijke gekwetsten in liggen. De andere vlugger, met de lichtgewonden. Een is geëscorteerd door uhlanen, men zegt dat hij prins Adalbert, derde zoon des keizers, vervoert. Ik herinner mij, dat prins Adalbert officier is in de marine. Wat zou hij dan in open veld komen doen? Ik heb echter marinesoldaten door Brussel zien lopen ...

De ernstige lieden beginnen zich ongelovig te tonen tegenover de nieuwtjes, die de ronde doen. Is het zomaar zonder meer aan te nemen, dat gisteren voor Mechelen 12.000 Duitsers zouden gevallen zijn? Dat er iets ernstigs moet hebben plaatsgehad, valt echter niet te betwijfelen: Dat bewijst de drukte rond de hospitalen.

Algemeen vindt men vreemd, dat nu sedert een ganse week al geen enkel nieuwsbericht van het oorlogsgeweld werd aangeplakt. Vroeger hadden wij dergelijke "Kriegeszeitung" om de twee dagen. Sedert 29 augustus echter niets meer. Mag men er het gevolg uit trekken, dat de afgekondigde overwinningen der Fransen te Valenciennes, te Arras en te Maubeuge waar zijn? Dat de Russen op Duits gebied vooruitrukken en op Berlijn marcheren? Wij leven in de onwetendheid, en de Duitse regering doet niets om er ons uit te helpen.

En zo weten we ook niet of het waar is, dat het hoofd van de Belgische staf, generaal Selliers de Moranville, die de hulp der Fransen zou hebben geweigerd, evenals generaal Michel, die de forten van Namen zou hebben overgeleverd, wegens hoogverraad zou zijn gefusilleerd. We weten zelfs niet of het waar is, dat burgemeester Max tot vice-consul der Verenigde Staten zou zijn benoemd, om hem een immunitet te bezorgen, die mij al heel problematiek voorkomt ...

Intussen is het stadhuis van Brussel in twee verdeeld: links de Duitsers, rechts de Belgen. Er hangt echter geen Duitse vlag nu, slechts een Belgische, en dan de eigen Brusselse kleuren.

Brussel is heel kalm geworden. Dat talrijke vrouwen en kinderen van te Brussel in garnizoen liggende officieren alhier zijn toegekomen en zich hebben gevestigd, werkt geruststellend. De vrees voor bombardementen is zo goed als geweken. Trouwens, al de jonge troepen zijn naar het veld gezonden. Onze bezetting bestaat uit gezette, bezadigde landweer, die het nu wel niet prettig scheen te vinden, alle zaken te hebben moeten stilleggen, om naar Brussel voor onbepaalde tijd te komen verblijf houden.

Laatste geruststelling: de twee vervaarlijke mitrailleuses voor het Noorderstation zijn weggenomen: weer kan men zonder levensgevaar in de cafés zijn aperitief gaan drinken, iets waar de Brusselaars ook graag gebruik van maken ...

Onder de titel het geheim van Namen bevat de Times een correspondentie uit Oostende over verhalen van overlevenden der bezetting van de forten. Naar men weet heeft de spoedige val van Namen verwondering gewekt omdat de vesting verdedigd werd door moderne forten, die tijdens de verdediging van Luik nog aanmerkelijk waren versterkt. Men dacht te Namen de Duitsers weken lang te

kunnen ophouden. De overlevenden van het garnizoen schijnen van oordeel dat de generale staf in de vesting twee fouten heeft begaan: ten eerste heeft men de vijand te dicht laten naderen, zonder hem aan te vallen; ten tweede is te lang gewacht op de hulp van de Fransen.

Een week lang hebben de Belgische troepen werkeloos aan de Maas gelegen, in afwachting van een aanval der Duitsers, die op de andere oever stonden. Zij meenden dat elke dag die op die wijze verliep, winst was.

In werkelijkheid gebruikten de Duitsers deze tijd om hun zwaar belegeringsgeschut aan te slepen.

Toen het geschut eindelijk was aangekomen, de Times-correspondent spreekt van 32 zware kanonnen, werd het op twee punten in stelling gebracht en het bombardement op één sector van de verdedigingswerken begon. De stukken stonden buiten bereik van de Belgische kanonnen.

Eerst werden de verschansingen, waar de Belgische troepen waren, onder vuur genomen. Tien uur lang, vertelde een Belgische soldaat, zijn we aan een regen van granaten blootgesteld geweest, zonder ook maar een enkele maal te kunnen antwoorden. Ieder die zijn hoofd boven de verschansing had willen steken, zou onvermijdelijk dadelijk gedood zijn. Onze verliezen waren reusachtig en toen bijna al onze officieren waren gedood, begonnen de troepen gedemoraliseerd te worden. Plotseling ontstond een algemeen *saue qui peut*.

Intussen was een deel der Duitse kanonnen op de forten gericht, die met oud-model geschut van veel kleiner kaliber slechts zwakke tegenstand konden bieden. Zo heeft het fort Maizeret maar 10

schoten gelost, terwijl er 1200 vijandelijke granaten op waren ontploft. In het fort Marchovelette werd bijna het gehele bedienend personeel van het geschut gedood. Beide forten gaven zich weldra over. De anderen hielden zich nog staande toen het bezettingsleger, dat bij het begin van het bombardement uit 26.000 man bestond, aftrok. Van deze 26.000 zijn slechts 12.000 op Belgisch grondgebied teruggekeerd, zodat met inbegrip van de zieken en gewonden, die in Franse hospitalen worden verpleegd, het bombardement België 11.000 man heeft gekost.

Dwars door België.

Brussel, 9 september.

Van Brussel uit naar het westen van België werd altijd als een gemakkelijke reis beschouwd, en honderden maakten dan ook steeds van de gelegenheid gebruik, die bestond in het nemen van de tram aan de Porte de Ninove. Met die tram reed men kalmpjes naar Ninove door de Duitse voorposten, die, als ze eens een kwaadaardige dag hadden, de paspoorten visiteerden, maar er zich meestal toe bepaalden even te kijken of er ook ergens wapens verborgen waren, een nodeloze moeite, daar iedereen er wel heilig op paste geen schietgerei onder zijn bagage te hebben.

Nu begon het er echter langzamerhand te spannen en men beweerde, dat tot de insluiting van Antwerpen besloten was, zodat verder verkeer onmogelijk gemaakt werd. Ik besloot de toestand eens per auto te gaan onderzoeken.

Plannen maken is een mooi werk, maar ze uitvoeren is dikwijls niet gemakkelijk. Toen we al in de auto zaten, klaar om te vertrekken, deed het ding enige rasse ademhalingen, toen kwam een knal en daar stonden we. Een onderzoek leerde, dat de reparatie ten minste tot

de avond zou duren. Ik liet dit aan mijn chauffeur over en toog op weg.

Eerst met de tram naar Ninove. Welk een beweging! Het is eenvoudig onbegrijpelijk, waarvoor die mensenmassa's zich nog steeds verplaatsen. Van Ninove naar Brussel zijn de trams propvol, en in omgekeerde richting eveneens, klaarblijkelijk voor het merendeel vluchtelingen met kleine, in doeken gepakte, bundels of valiesjes, allen zenuwachtig en angstig, terwijl men van de luchthartige stemming daarbuiten niet veel meer bemerkt.

Van terugkomende vluchtelingen hoor ik, dat de Duitsers Ninove nu defensief bezet hebben, en er niemand uitlaten. Nu wordt de stemming in onze tram nog ongemeedelijker, en mismoedig wil het merendeel terugkeren. Zij informeerden belangstellend naar mijn plannen, en als ze horen, dat ik er wel door wil, worden plotseling allen mijn boezemvrienden, en hebben slechts de enige wens met mij mee te mogen gaan. Nu, het is om medelijden te krijgen, een moeder wil naar haar kinderen in Brugge, een jongen naar zijn ouders in Gent, en ik beloof alles te zullen doen om ze erdoor te krijgen.

Zo komen we in Ninove, waar wij met een voerman moeten onderhandelen, die ons per kar naar Zottegem zal brengen. Nauwelijks zitten we echter in de kar of we ontmoeten een tiental dergelijke karren, die volgepakt terugkeren, en de straten staan vol opgewonden lieden, waarvan ieder raad geeft, ieder iets anders beweert en ieder woedend is, als zijn raad geen ingang vindt. Maar zeker is het, langs die kant kunnen we niet, en onze voerman gaat langs een andere weg. Ook die blijkt echter volgepropt met gestopte karren en radeloze mensen. De verwarring is niet te beschrijven!

Hieraan moet een einde komen. We laten ons naar het gemeentehuis brengen, waar men ons naar de Herrn Hauptmann verwijst. Hoe die echter te vinden?

Gelukkig ontmoeten we een Feldwebel, en gaan met die op zoek. Dan krijgen we een luitenant per fiets, die ons naar de Hauptmann zal brengen. Dat lukt na heel wat geloop en gezocht. We vinden hem in het huis van dokter Bohr, die hier blijkbaar nog rustig met zijn vrouw woont.

De Hauptmann is heel geschikt, maar zegt kort en bondig, dat de Belgen, mannen en vrouwen, er niet uit kunnen, daar deze hun stellingen zouden verraden.

Dat geeft een geweeklaag van belang. Een moeder klemt zich aan mijn arm, en bezweert mij ze niet achter te laten. De mannen echter trekken zich weer nors terug en beschouwen me met jaloeise vijandige blikken. Zacht tracht ik het moedertje te weren en ik ben blij, als eindelijk de hele groep achter me ligt.

Welk een ellende!

Maar de Hauptmann wenkt, hij zal me zelf buiten de voorposten brengen, die een half uur ver liggen. Daar werpen de soldaten verschansingen op. Nu komt de sprong in het onbekende! Waar zijn de Belgen? Ja dat weet ik zelf ook niet. Misschien veraf, misschien vlakbij!

Voortdurend komen karren en voetgangers binnen. Deze mogen voorbij, maar niemand mag er uit, ook geen kar, en een vrouwtje, dat dit hoort is zo slim haar passagiers uit te laten stijgen vóór de voorposten en met haar kar terug te keren, die ik dan gelukkig kan huren.

De vluchtelingen, die van Gent komen, schijnen te menen, dat het, nu de Duitsers in West-Vlaanderen beginnen te opereren, veiliger is in Brussel dan hier. Velen zijn vroeger uitgeweken en keren nu terug, maar het merendeel bestaat uit arme, onwetende landbewoners, die niet weten waarheen ze gaan en door zenuwachtigheid nauwelijks in staat zijn te zeggen vanwaar ze komen, terwijl al hun hebben en houden in een bundel is gepakt. En zo zie ik er honderden.

Een vrouwelijke koetsier is erg spraakzaam, en houdt voor elk estaminet stil, om overal consciëntieus een glas van het ellendige dunne bier te drinken. Intussen stelt mij dit in staat de mensen uit te vragen.

Een Duitse patrouille passeerde hier vandaag, bestaande uit 20 ruiters en 20 wielrijders. Er schijnen echter ook Belgen te zijn, want de lui spreken van een klein gevecht, waarbij vier Duitsers gevangen zijn genomen.

Inderdaad ontmoetten we bij Aspelare een deel van de wielrijders, ongeveer 12 man sterk, die ons verdacht aankijken, maar niets zeggen. Ze zien er verhit uit, alsof ze vervolgd worden en schijnen niet op hun gemak. Hen iets te vragen, zou slechts onaangename gevolgen voor de vrager kunnen hebben. Men mag hier wel nieuwsgierig zijn, dat is natuurlijk iedereen, maar het is gevaarlijk er te veel blijken van te geven.

En steeds meer vluchtelingen! Ons vrouwtje roept ze toe: “Zijn uw papieren in orde?” en lacht slim, als ze vertelt hoe zij niet zo dom geweest is om door de Duitse voorposten te gaan, die haar paard zouden afnemen. “N’est-ce pas, gamin!” zegt ze tegen het paard.

Nu worden we opgehouden door een gehele familie, die, het is reeds donker, met enige valiezen en pakken nu nog Zottegem verlaten, waarvan we de lichten reeds in de verte zien blinken.

“Is er gevaar?” dat is de algemene kreet. Het is roerend. Ik herken een bedaagde vader en moeder, enige dochters en kleine kinderen. Ze grijpen huilend mijn handen. Wat te doen? “Maar het is toch beter nu in Zottegem te overnachten; wat wilt gij nog in het donker op de weg?”

“O, de Duitsers branden alles plat, we moeten naar Brussel. In Zottegem is geen plaats meer voor ons, we zullen wel ergens aan de weg slapen, in een schuur. Zal men ons erdoor laten?”

“Ja, zijn uw de papieren in orde?” “Ik heb alleen mijn trouwboekje” zegt een der oudste dochters. “Maar ik laat je niet alleen achter”, zegt de moeder. Wat kunnen we doen? Ik spreek enige bemoedigende woorden, en we scheiden met een handdruk. Die armen, ze lopen op hun hoge hakjes in de duisternis. Geen kar waagt zich meer naar Ninove.

Alle ontmoetingen te beschrijven, is ondoenlijk. Het is dan ook slechts een herhaling van het bovenstaande. Het hart breekt bij het zien van die ellende. Moeders met zuigelingen aan de borst, kleine meisjes op blote voetjes, vrouwen met aardige rode muiltjes, die helaas niet bestand zijn tegen de harde keien, het trekt ons zonder ophouden voorbij.

In Zottegem staat alles voor de huizen op de straat zenuwachtig gesticulerend.

Hier zijn we op het Stationsplein, dat vol mensen is.

Is er een trein? De stationschef weet het zelf niet. Als er nog een komt, zal men waarschuwen. Alles is in de war. De Duitsers komen, is het enige, wat men vertelt.

Ik tracht wat te eten te vinden in een der vele restaurants op dit plein, maar niet dan na grote moeite gelukte het me, wat spiegeleieren te krijgen.

Dan plots beweging onder de menigte. In de verte klinkt gefluit van een locomotief. Dus naar het station. De trein over Scheldewindeke loopt niet meer, want de Duitsers zijn bij Melle, tussen hier en Gent, maar ik zou, via Oudenaarde, toch naar Gent komen. Het kost de stationschef nog een half uur om de lijn veilig te krijgen en dan vertrekken we om 10 uur; wellicht zal dit de laatste trein naar Gent zijn, die hier nog loopt.

Hoe ik Gent vond op de avond van de bezetting, hoop ik u in mijn volgende brief te vertellen.

Men schrijft ons uit Vlaanderen:

De Engelsen doe werkelijk hun best, om in de tegenwoordige droeve omstandigheden het lot der Belgen zoveel mogelijk te verzachten. Uit een briefje van een Engelse dame aan een liefdadigheidsvereniging van Gentse dames, knip ik deze werkelijk mooie zinnen: Wij hopen dat u ons zult laten weten of wij u op een of andere manier van nut kunnen zijn. Ik ben hier altijd in de buurt van het station, waar de treinen uit België aankomen, en zou zo de vriendinnen kunnen helpen. Wij gevoelen de rampen, die uw land treffen, zo diep, en het lijkt ons zelfzucht, hier veilig te zitten, terwijl gij aan zulke vreselijke rampen blootstaat.

Is dat niet prachtig in zijn eenvoud en van een groot gevoel van naastenliefde?

Vrijdag 11/09/1914 - avondeditie

Nieuwe verrichtingen van het Belgische leger?

Een onzer oorlogscorrespondenten meldt ons gisteren uit Terneuzen:

Zoeven komt mij van iemand, die in Belgische militaire kringen uitstekend bekend is, een nieuwtje ter ore. De man had een telegram uit Antwerpen ontvangen, volgens hetwelk de Belgische generale staf uit die stad naar elders overgebracht is. Waarheen, was nog niet officieel bekend. Die verplaatsing zou, altijd volgens mijn zegsman, hiermee in verband staan, dat uit de stelling van Antwerpen, waar op het ogenblik 150.000 man troepen liggen, (en wel in zekere zin werkloos), een groot gedeelte zal uittrekken om tegen de Duitsers, die nog in België zijn, op te rukken.

Volgens de geruchten die er in omloop zijn, zouden er op het ogenblik maar 100.000 man Duitse troepen in België zijn, en dan nog merendeels landstormmannen.

Volgens andere geruchten, zou er een sterke Russische troepenmacht te Oostende aan land gezet worden, om de Belgen te helpen. Hun landing daar zou, zo heet het, nog slechts een kwestie van 24 uur zijn.

Ten opzichte van deze berichten en geruchten maak ik natuurlijk het nodige voorbehoud. Ik geef ze echter weer om ook de stemming hier, die nog geenszins moedeloos is, te tekenen.

Voor mij staat het intussen vast, dat er in Belgische militaire kringen iets gaande is, want reeds zijn sterke troepenafdelingen Belgen opgerukt in de richting Sint-Niklaas en Lokeren.

Het zou ook kunnen zijn, dat de Duitsers de tactiek volgen, om al de plaatsen rond Antwerpen te verontrusten, om de beer uit zijn hol te lokken en dat de oprukkende beweging der Belgen hun niet ongelegen komt. Maar dan zouden er uit België niet te veel troepen naar het noorden van Frankrijk gezonden moeten worden.

Hoewel de Duitsers uit allerlei plaatsen in de buurt van Antwerpen de bevolking verdreven hebben, hebben ze nog geen kans gezien, dezelfde tactiek ook langs de waterkant toe te passen. Aan de kant van de Schelde zouden zij onvermijdelijk niet alleen in de vuurlinie van de geweldige Scheldeforten komen, maar ook onder het geweervuur van de grote troepenmacht, die rondom die forten samengetrokken is.

De openbare mening in België is ook voor een aanvallende beweging tegen de Duitsers. Velen vragen reeds lang, waarom de rest van de troepen, die allen in de stelling Antwerpen ondergebracht zijn, daar werkeloos blijven wachten tot de vijand nadert, terwijl deze de naburige plaatsen teistert. Al de Belgische vluchtelingen die hier in Terneuzen inkomen, waren in de wolken toen voorgenoemde Belg zijn telegram voorlas. Men was een en al geestdrift en de blijdschap straalde uit ieders blik. Men omarmde elkaar en iedereen was uitgelaten. We zullen spoedig weten, wat er van aan is.

(Met deze aankondiging van nieuwe krijgsverrichtingen van het Belgische leger kloppen de telegrammen in ons ochtendblad over een geslaagde uitval der Belgen uit Antwerpen zeer goed. Redactie)

Uit Roermond wordt aan De Tijd gemeld:

Dr. P. J. H. Cuypers, de onvermoeide grijze bouwmeester van wereldvermaardheid, die nog kort geleden voor de studenten der Leuvense Hogeschool een voordracht hield, en die in Leuven talrijke herinneringen heeft, vertrok hedenmorgen per auto naar Leuven, om daar in ogenschouw te nemen, wat er aan de kostbare monumenten van architectuur en gevelmooi is verwoest. De minnaar van het schone, de vereerder van de architectuur der oude Belgische steden, heeft, na het lezen der vele treurige berichten, zijn verlangen willen bevredigen, om zelf de verwoesting na te gaan.

Omtrent de driehonderd te Antwerpen aangebrachte Duitse krijgsgevangenen schrijft het Handelsblad van Antwerpen:

Het was een bataljon van de Landstorm van Burg, bij , het 66^e regiment, dat na een gevecht zich had moeten overgeven en onmiddellijk naar Antwerpen vervoerd werd, waar het woensdagavond om half twaalf aankwam en de nacht in de wachtzaal van de Zuidstatie doorbracht. Na zich aan ons munitiebrood te hebben te goed gedaan, en door een goede nachtrust verkwikt te zijn, zouden de gevangenen gistermorgen om 10 uur de statie verlaten om naar de plaats van hun gevangenschap te worden gebracht. Hoe het mogelijk is, begrijpt niemand, maar de tijding was in minder dan geen tijd door de stad verspreid en tienduizenden mensen bewogen zich door alle straten, die naar de Zuidstatie leiden. En vandaar zouden ze naar de Schelde gaan, dat wist ook iedereen, maar langs waar?

Sommigen meenden dat de trein hen nog moest aanbrengen en zou doorrijden tot aan de vlotbrug, en stonden tegen de tralies der loodsen het voorbijrijden van die trein af te wachten. Anderen liepen in de richting der Begijnenstraat, in de onderstelling dat men ze naar de gevangenis zou brengen. Nog anderen vormden de haag naast de Zuider- en Nijverheidsleien en deze hadden het het best voor. Voor

de statie schaarde zich ook een onafzienbare menigte, die door een sterke politiemacht in bedwang moest worden gehouden. En, eens dat de Duitsers de Statie verlaten hadden en in rang waren opgesteld, vormde zich langs de voorzijde een escort gendarmen te paard, terwijl langs weerskanten een dichte haag gendarmen te voet en liniesoldaten, met de bajonet op het geweer het opdringen van het volk en het ontsnappen der gevangenen onmogelijk maakten.

De mannen zagen er beklagenswaardig uit. Dezen droegen een politiemuts, genen een leren sjako en anderen waren blootshoofds. De grijze tuniek hing hun als een zak om het lijf en hun blikken zegden genoeg, dat ze veel liever 1000 mijl van hier zouden zitten, dan zo in groep over onze schone boulevards te wandelen.

Maar ook, hun tocht door de stad was geen triomftocht, in het geheel niet. Nooit hoorden wij een concert van gefluit en gejouw dat te vergelijken was aan hetgeen wij daar hoorden. En menigeen zal gedacht hebben: moest mijn vrouw dat horen! ... want men moet weten dat het allen bejaarde mannen zijn van rond de 40 jaar en daarboven, mannen die huis en gawe hebben moeten verlaten om hier de eerste, de jongere soldaten te vervangen, welke door Duitsland naar de strijdende fronten werden gezonden.

Aan de Teniersplaats sloeg de stoet de Leysstraat in en de Meir op om, langs de Schoenmarkt, Groenplaats en Reyndersstraat, naar de Scheldekaai te worden gebracht.

Daar ligt, aan de loodsen 18 en 19 de in beslag genomen Duitse stoomboot Ganelon, en deze was hen tot verblijfplaats aangewezen, zodat zij stellig niet zullen gedacht hebben, zo ver van huis de vaderlandse bodem onder de voeten te zullen krijgen.

Misschien ook is die verblijfplaats maar tijdelijk: dat zullen verdere omstandigheden moeten beslissen.

In alle geval staan zij onder de bewaking der manschappen van ons pontonierskorps.

Uit de Belgische pers.

In de Belgische bladen gaan voortdurend stemmen op tegen het gebruiken van Duitse werkkrachten in België en tegen het kopen van Duitse artikelen.

Zo schrijft de Patrie van Brugge ondermeer:

“Wanneer de oorlog zal gedaan zijn, is er geen sprake meer van, dat de Pruis poge de plaatsen te hernemen, die hij vroeger onze landgenoten ontnam. We hebben reeds gezegd, dat dan een veldtocht van boycottage zal beginnen tegen het Duitse artikel, maar ook tegen hen, die het verkopen. Een andere veldtocht wordt nu voorbereid: de uitdrijving van de Duitser, de bediende, de werkman, allen spionnen, die zo lang het brood der Belgen opaten ... Is het in deze moeilijke dagen niet gemakkelijk, het zal het worden na de oorlog, wanneer heel de werkmansklas, al de syndicaten verenigd, gelijk nu alle politieke opinies in de rangen verenigd zijn, zal opspringen tegen al wat Duits is: in de burelen, de winkels en fabrieken. Als zij het niet begrijpen, zoveel te erger voor hen. Maar van nu af vragen wij aan alle werkgevers zich te verbinden alle Duitsers die zich aanbieden, te weigeren: België aan de Belgen!”

Ook het socialistische blad Le Peuple betoogt de noodzakelijkheid om de Duitsers na de oorlog uit België te houden.

België in de tweede fase van de oorlog.

Donderdag, 27 augustus.

Men schrijft ons:

Toen wij 's morgens opstonden, was alles nog rustig in onze stadswijk (te Leuven). We hadden de voldoening, dat er geen enkele patrouille gecirculeerd had, en van het gehele kwartier was geen huis vernield. Alleen lagen, vreemd genoeg, twee dode paarden nabij de plek, vanwaar, gelijk ik gisteren mededeelde, de twee soldaten geschoten hadden.

In het Begijnhof bevond zich een school voor weeskinderen. De bevolking was rustiger, al waren ook gedurende deze nacht schoten gevallen in een andere wijk der stad, en hingen de wolken de ganse nacht tegen de hemel te branden. Zo kregen dan de onderwijzeressen van die school weer moed, en een van hen, een grote forse jonge vrouw, bood zich aan, aan de commandant te gaan vragen, of hij de plaats van de school niet zou willen noteren op de kaart, en verzekeren dat de ongeveer 300 kinderen geen kwaad zouden lijden. Niettegenstaande haar moed werd mijn geleide ingeroepen. Wij trokken dus samen naar het stadscentrum. Evenals bijna de hele bevolking van de stad had zij ter plaatse nog niets van de verwoestingen gezien. Ze voelde zich "een hele soldaat" er werd lyrisch door de ellende. In het stadhuis vonden we professor S., die mij terzijde trok, en met bleek, verschrikt gezicht mededeelde, dat het verkeerd liep. Ik moest direct naar huis gaan, en de kostbaarste voorwerpen in de kelder bergen. Daar hij aan de beurt kwam, ging ik zonder verdere inlichtingen te vragen, met de onderwijzeres, die zo moedig was, en langs een kleine omweg door de Stationsstraat weg. Alles stond daar in volle vlam. De soldaten op het Stadhuisplein liepen, onder het oog van de officier van de wacht, met stapels dozen, sigaren, onderkleden enzovoort uit de winkels naar hun kwartieren. Enigen waren beschonken; de wacht lachte om hen.

Midden in de Stationsstraat kwam in volle vaart een troep soldaten wild en ongeregeld aangereden. Zij hielden even stil voor een in civiel geklede Duitser van voornaam en hooghartig voorkomen, die te paard orders scheen uit te delen, en vragen te stellen.

Ze liepen met vervaarlijk misbaar op ons toe en wilden ons voortduwen in de richting van het station. Weg, weg, riepen ze. De stad wordt gebombardeerd. Ze zagen er zo dreigend uit, dat de onderwijzeres met een afgrijselijke gil mijn arm losliet en, haar weeskinderen vergetende, met een ongetwijfeld ongracieuze haast op een holletje naar het station snelde. Ik ging de tegenovergestelde kant uit naar het huis van professor S. om aan zijn verzoek te voldoen. Onderweg hoorde ik, dat het bombardement om 12 uur zou beginnen en dat voordien de stad ontruimd moest worden. Verschrikte nonnekens liepen, toch zeer beheerst, naar hun tehuizen terug. In de Namense straat kwam ik kanunnik professor Cauchie tegen: hij stelde mij voor hem en Mgr. Ladeuze naar Brussel te vergezellen. Ik zou dan na een half uur terug zijn. De Schapenstraat was in onbegrijpelijke verwarring. De weeskinderen met bleke gezichten liepen in ongeregelde kudden. Op een kruiwagen lag een naar schatting 90-jarige non, voortgeduwd door een oud mannetje. Uit de menigte sloeg een onmiddellijk gevoel van schrik, verwarring en bijna angstige waanzin van die gezichten tot ons op.

De Duitsers hadden bevolen, dat de bevolking zich naar het station zou hebben te begeven. Velen, die dat gedaan hebben zijn naar Duitsland vervoerd. Van professor S. hoorde ik nog bij brokken, terwijl ik zijn kostbaarheden naar de kelder vervoerde, dat hij vergeefs de commandant gesmeekt had om onze stadswijk, waar immers niets voorgevallen was, te sparen. Majoor von Manteuffel had dit kortweg afgeslagen. Tussen al de verwarring der kinderen en van de snikkende dienstboden liep mevrouw S., wier vastberaden, klein gelaat met haar heldere ogen uit een doek van Memling scheen

gesneden te zijn, bleek, maar beheerst haar orders te geven, alles samen te pakken, met voortdurend haar zuigeling op de arm. Ze vertrokken naar Antwerpen, te voet met een kruiwagen, waarop enkele valiezen en etenswaren. Een kleine Vlaamse logé, uit één der dorpen verjaagd, stond haar moedig bij.

De beide geestelijke heren stonden al op mij te wachten. Ik stelde, daar wij nog tijd hadden om de kostbaarste aantekeningen en papieren der beide heren in de kelders te bergen, maar ze hadden geen vertrouwen in de trouw der Duitsers aan de afgesproken termijn en wilden terstond op weg. Bij ons sloten zich de huishoudster van monseigneur Ladeuze aan, gewapend met brood, een grote ham en een heel lui, heel klein en heel onverschillig schoothondje. De kostbaarste dingen werden dus gered.

We kwamen weldra in het midden van een enorme trein vluchtelingen. Een professor vluchtte in ochtendkostuum. In karretjes lagen, als ordeloos gevulde, vuile zakken, onwaarschijnlijk oude mensjes, wier zwakke lichamen onophoudelijk heen en weer schudden. Buiten de stad stonden vier soldaten met een onderofficier, die de menigte uitscholden: Sie, lumpe Schweinhundel, hun revolvers op de menigte richtten en schreeuwden dat iedereen de armen moest omhoog steken. En zo zag men nonnekens en kinderen, professoren en boeren even hun last op de weg leggen, om het bevel te voldoen. Ik zwaaide enkel met mijn pas. Vooral de priesters werden danig uitgescholden. Langs de hele wijk schreeuwden soldaten: weg met het katholicisme, alle priesters moeten dood, alle priesters moeten gefusilleerd worden, enz., enz. Uit de voorbijtrekkende troepen kwam een soldaat, nam van een van de vrouwen een zwaar pak af en gooide dat op de schouder van professor Cauchie. Daar ik in hun bijzijn was, werd ik versleten voor een verklede priester: jij moet ook dood, jij met die

strohoed op! Het volgende ogenblik kreeg ik ook een groot pak boven op diezelfde strooien hoed.

Even later op de weg naar Tervuren werden we opgewacht door de dames de N. en M., die mij herkenden als hun helper van de vorige avond. Ik werd door de monseigneurs voorgesteld en complimenteerde hen met hun moed.

Opzij van de weg ontrolde zich een prachtig landschap. Nu voor het eerst in al die dagen, terwijl ik met de beide grijsaards langzaam voort sjokte, beladen en vermoeid, over de weg die maar niet eindigen wilde, merkte ik de pracht van al die glooiende weiden op. Professor Cauchie, die menige zijner historische thesen langzaam wandelend in deze heerlijke streek heeft uitgewerkt, raakte onder de indruk en zo liepen we dan geruime tijd blootshoofds naast elkaar op de weg, soms wijkend voor Duitse bereden officieren, te spreken over onderwerpen, die wel zeer vreemd waren aan de verschrikkingen, welke wij ontvluchtten. Had het christendom iets geheel nieuws gebracht, waarvan de aanloop niet in de antieke wereld terug te vinden was, had Ozanam in zijn beroemde verdediging niet veel schoons bij de antieken voorbij gezien, het Comma Johanneum, en andere vragen trokken langzaam aan onze aandacht voorbij, terwijl uit de troep kreten van afkeer naar ons toe gingen, en de ellendige massa wezenloos verder schoof door het landschap.

Daarna bogen wij van de hoofdweg af om de huishoudster met haar ham en haar schoothondje in veiligheid te brengen. In het vrije veld werden wij zelfs vrolijk tussen de koren- en boekweitvelden, die niet geleden hadden van de krijg. Het afscheid van de huishoudster was zeer aandoenlijk. Zij vroeg beide bewonderenswaardige grijsaards om de zegen. Elk hunner maakte het kruisteken en prevelde de Latijnse zinspreuk. Toen vroeg de hartstochtelijk wenende vrouw aan mgr. Ladeuze om het schoothondje te strelen ten afscheid. En zie,

toen hij dit heel nauwkeurig en liefdevol deed, was daar niets belachelijks in, en gevoelde ik, dat het ware priesterschap niet de vormen, maar het wezen van alle dingen des levens beheerst. Het kleine gebaar was een daad van medelijden met de arme vrouw. Haar genegenheid voor het hondje was voor haar een kostelijk goed. Ondertussen scheen het hondje zich niets van dat alles aan te trekken.

Dwars door België.

Onze trein braakte zijn inhoud van vluchtelingen uit in het geheel verlaten station van Gent, waar zich, behalve de onze, geen enkele locomotief bevond, en zeer weinig beampten. Zij, die er nog waren, bleken zo zenuwachtig en opgewonden te zijn, dat er geen land met hen te bezeilen viel. Aan het loket vroegen we of de trein nog verder doorging naar Antwerpen of naar de Hollandse grens en kregen als tegenvraag: “Hoe kan de trein lopen, als de Duitsers de bruggen hebben laten springen?” “Waar zijn de bruggen opgeblazen?” “Dat weet ik niet!” Tableau!

Een direct antwoord was niet te krijgen, en we gingen naar de stationsoverste (zo heet de stationschef hier), maar zoveel bleek ons toch wel, dat we die avond niet meer weg konden komen. “En morgen dan?” “Dat kan ik nu nog niet zeggen.” “Maar als de Duitsers komen, laat u dan de machine weggaan uit het station?”

“Neen de machine blijft hier, en als er een trein gaat, vertrekt die morgenvroeg om 6 uur maar niet via Lokeren.” Dat was tenminste iets positiefs en we haastten ons uit het station.

In de straten stond de bevolking in het halfduister voor de huizen te praten over het vruchtbare onderwerp: “De Duitsers komen”, en ieder wilde van ons weten, of, wanneer ze kwamen, hij of zij

persoonlijk vrij zou blijven en of hun eigendom ook gevaar liep. Op antwoord werd echter gewoonlijk niet gewacht. Rumoer was er niet, want iedereen sprak zacht, liep zacht.

Welk een schrik hebben de Duitsers toch over deze arme bevolking weten te brengen?

Morgenvroeg moet zich de Gentse burgemeester naar de Duitse generaal te Oordegem begeven om met deze over de overgave der stad te onderhandelen, die niemand denkt te verdedigen. (Dit is, gelijk men weet, intussen gebeurd. Redactie). Want sedert lang zijn de meeste soldaten afgetrokken, en de slag bij Melle was slechts als een schermutseling te beschouwen.

En nu is er geen garde civique meer te zien, en alle uniformen zijn verdwenen, want het heet, het klinkt wat ongelooflijk, dat de Duitse autoriteiten hebben laten weten, dat ze de garde civique niet als geregelde troepen beschouwden maar iedereen zouden fusilleren, die, zonder gewoon militair te zijn, met of zonder uniform met het wapen in de hand aangetroffen zou worden.

Ik heb niet uit kunnen vinden of dit werkelijk officieel is bekendgemaakt door de Duitsers, maar hooggeplaatste officieren bevestigden het.

Hoe het zij, de volgende morgen vroeg verdrong men zich weer aan het station, en het bleek, dat een groot aantal der garde civique Gent verliet, om niet in handen der Duitsers te vallen. Een officier, adjudant van de ingenieur, vertelde mij, dat hij persoonlijk door de burgemeester een waarschuwing had gekregen, om ijlings de stad te verlaten, evenals alle andere garde civiques, daar de Duitsers in het bezit waren van naamlijsten, die gevaarlijk konden worden. Waarom de garde civique echter naar Holland uitweek, en zich niet, in uniform

en met geweer, op Antwerpen terugtrok, is mij niet duidelijk geworden. Intussen wacht ieder met ongeduld op het vertrek van de trein.

Er heerst nog een betrekkelijke orde, want een liefdezuster, die bij ons in de tweede klas gestapt is, wordt er uit gehaald, omdat zij een derde klasse biljet heeft. Nogal kinderachtig, daar een liefdezuster in gewone tijden vrij reizen heeft; trouwens verder op de dag is van iets dergelijks geen sprake meer, en ik ben er zeker van, dat de meeste mensen van Merelbeke af voor niets naar Sint-Niklaas gekomen zijn. Alle treinen worden bestormd, en of men een eerste klasse of een beestenwagen verovert, hangt slechts van geluk af. In ieder geval zit men overal gepakt als haringen in een tonnetje.

Met veel vertragingen gaan we verder, in elk station bestormd door tal van nieuwe vluchtelingen, die het gedrang en de hitte verhogen.

In Zelzate moeten we overstappen, daar deze trend naar Terneuzen verder gaat, en Holland weer verrijken gaat met enige honderden Belgische vluchtelingen.

Toch willen er nog velen met ons naar Sint-Niklaas, maar ... de trein daarheen staat al stampvol te wachten. Er komen nog rijtuigen bij, heet het. Jawel, drie beestenwagens worden er achter vastgemaakt, en door ons bestormd, maar niet dan nadat de Belgen nog even tijd gehad hadden ons beiden, Hollanders, als spionnen te arresteren en weer even gauw in vrijheid te stellen, als ze onze papieren gezien hadden.

De stipte stationschef vond het nodig de schuifdeuren der beestenwagens dicht te doen, en mijn beroep om, terwille van de dames, in deze stikkende atmosfeer niet te roken, vond weinig ingang.

Zo sukkelen we door naar Sint-Gillis, waar we alweer moeten overstappen en wel op de lijn van de beruchte Villemard; dit als curiosum. Wij bereiken Sint-Niklaas. Kaartjes naar Antwerpen worden hier niet afgegeven, dus neemt ieder een kaartje tot Zwijndrecht, en laat zich rustig naar Antwerpen vervoeren, wat de autoriteiten zeer natuurlijk blijken te vinden.

Bij de pont moeten de passen weer getoond worden, maar ik zie niemand afwijzen.

Aan de overkant van de Schelde weer een visitatie der passen, waarbij ik enige lieden opzij zie stellen, die onder geleide in Antwerpen mogen om daar hun zaken in orde te maken, en dan binnen 24 uur te vertrekken. Ook zij worden aangemaand niet te lang de Antwerpse gastvrijheid te genieten, want monden heeft men er reeds te veel.

We vinden Antwerpen in feestdos. Overal hangen vlaggen en ieder goedgeaard Belg draagt of een uniform of de Belgische kleuren. Toch ziet men ook allerlei andere kleuren behalve dan de Duitse en Oostenrijkse, want elke Antwerpenaar zal u verzekeren dat er geen Duitser meer hier is.

Het frisse en opgewekte uiterlijk der veelvuldig door de stad trekkende troepen treft mij, en zeer zeker kan men het niet aan de gezichten der voorbijgangers bespeuren, dat Antwerpen bedreigd zou worden, zoals velen beweren. Voor een beleg van Antwerpen heeft men echter veel troepen nodig, die de Duitsers op het ogenblik niet tot hun beschikking hebben. En hun tactiek zal zijn Antwerpen bezig te houden tot Parijs gevallen is.

Geen mens maakt zich meer druk over de gevallen bommen, maar men toont mij het dicht bij het paleis getroffen huis, en ook de gaten

in de Rue de Justice. Een der bommen is tegenover het huis van onze gezant, jonkheer Van Weede gebarsten, en de ruiten van het gezantschapsgebouw zijn gedeeltelijk ingeslagen.

De koning blijkt in zijn paleis op de Meir goed bewaakt te zijn, want de schildwacht wil ons noch toelaten, noch onze aanbevelingsbrieven naar de chef van de wacht brengen. Deze ziet ons echter gelukkig, en we dringen door de op een kier opengemaakte deur.

Verder komen we echter niet, en we verlaten het paleis en kwijten ons van de vele particuliere opdrachten, die we moeten afhandelen. Het is uiterst moeilijk, ja zo goed als onmogelijk, de adressen van soldaten en officieren te weten te komen, en menig Belgisch burger te Antwerpen, die een zoon of zonen bij het leger heeft, kan er niet achter komen of die zoon nog leeft, enzovoort.

Toch schijnt dat de Antwerpenaars niet te zeer te verontrusten, en ik vind hier de echte Belgische vrolijkheid weer, die men in de overige Belgische steden helaas nu moet missen door de ernst van het ogenblik.

Als spion aangehouden.

Onze oorlogscorrespondent schreef gisteren:

Van de verschillende ondervindingen, door mij in de loop van mijn oorlogscorrespondentschap opgedaan, is die van gisteren wel de minst aangename geweest. Ik ben namelijk in optima forma als spion gearresteerd, op aanwijzing van een individu, dat zeer waarschijnlijk zelf zijn brood verdient op die weinig eervolle wijze.

Mijn bedoeling was, eerst per auto Leuven aan te doen, en van daaruit te trachten Namen en Dinant te bereiken om in de laatstgenoemde plaats de verwoestingen te constateren.

Ik had in de auto 300 sigaren, die professor Noyons, uit Leuven, verzocht had mee te brengen, en twee rollen Beiersdorf pleister voor het Rode Kruis aldaar. Mijn arrestatie heeft gemaakt, dat ik met de 300 sigaren zit en dat ik Beiersdorf pleister genoeg heb voor mijn hele verdere leven.

Maar bovendien zou ik nog vier brieven overbrengen voor Belgen aan hun nabestaanden in Leuven. En die brieven vooral zijn me een benauwend bezit geweest toen ik begon te begrijpen, dat er wat moeilijkheden kwamen.

Ik was met de wagen 's morgens vroeg al uit Maastricht gegaan en zonder veel moeite tot in het stadje Tongeren gekomen. Een stadje, dat ik misschien al wel tien keer gepasseerd ben. Dit keer was het me wel opgevallen, dat er meer soldaten patrouilleerden dan gewoonlijk, terwijl er veel posten langs de weg stonden, die anders ternauwernood bewaakt wordt. En de soldaten bestudeerden mijn "Bescheinigung" aandachtiger en maakten telkens weer de opmerking, dat er op de pas van mijn chauffeur niet vermeld stond "gültig bis", en alleen maar de datum. Dat moest op de Kommandantur in Tongeren veranderd worden.

De auto draaide dus netjes voor het Tongerse stadhuis, waar de Kommandantur zetelde, een Beiers Landsturmmann wandelde met de "Bescheinigung" van mij en mijn chauffeur de hoge trappen op ... en het enige gevolg was, dat een dikke sergeant na verloop van tijd op mij afstapte en mededeelde dat mijn auto in beslag genomen werd.

Een mededeling, die hij mij ijzig-kalm deed. “Het is een Hollandse auto”, protesteerde ik “Dat doet er niet toe”, was zijn antwoord. “Die pleziertochtjes per fiets en per auto moeten nu maar eens uit zijn.”

“Dus ik krijg mijn auto niet terug?” Vroeg ik, waarop hij zei, dat ik over een paar dagen nog eens kon komen horen. Ik zou intussen een soort kwitantie krijgen en mocht ongehinderd te voet de 18 km naar Maastricht terug wandelen. De sergeant was blijkbaar verbaasd dat ik niet blij was in het vooruitzicht van de kwitantie en de voetreis en vond het maar half goed, dat ik erop stond de commandant te spreken. Maar omdat ik daar met geen mogelijkheid van af te brengen was, werd ik eindelijk aangediend en stond spoedig voor een officier die me van een zwijgzame aard leek en kortaf het gesprek opende met een: “Vlug een beetje. Wat had u?”

Ik deelde hem mijn grief mee, waarop hij me weer even kortaf mededeelde, dat mijn auto door zijn manschappen gebruikt zou worden. Ik had te kiezen of te delen: ik kon met mijn chauffeur zelf enige opdrachten voor het garnizoen hier uitvoeren of ik moest uit de wagen en dan zou hij er zelf mannetjes inzetten.

Voorlopig verklaarde ik beide voorstellen niet aan te nemen, omdat mijn wagen een Hollandse wagen was en ik een Hollander, maar toen de commandant aanstalten maakte om dan maar zijn mannetjes aan het stuur te zetten, begon ik eens te informeren wat dan de opdrachten zouden zijn, die ik eventueel uit moest voeren. Dat zou zijn: een burger, die in Luik soldaat moest worden, overbrengen daarheen en dan uit Luik twee binnenbanden mee terugnemen. Als ik daarmee in Tongeren kwam, mocht ik ‘s avonds nog naar Maastricht terug. Vond ik dat niet goed, dan werd mijn wagen in beslag genomen.

Na enig over en weer gepraat besloot ik dan maar zelf de opdrachten uit te voeren. Ik kreeg dus een pas voor Luik en terug en een volgbriefje voor twee binnenbanden. Mijn andere passen werden zolang in Tongeren achtergehouden. De burger ging naast de chauffeur zitten, zijn fiets kwam achter op de wagen te hangen en daar reden we af.

Van Tongeren naar Luik is slechts 19 km, maar hoe kort de afstand ook is, het was toch lang genoeg voor mij om de burger te gaan wantrouwen. De man was gekleed als een werkman op zijn zondags, met een zwarte bolhoed op. Hij had zich onmiddellijk schuin op de voorbank gezet, zodat hij én de chauffeur én mij kon bestrijken met zijn loerende blik. Het was of ik onmiddellijk een waarschuwing kreeg voorzichtig met die man te zijn en ik begon me dan ook al ongerust te maken over de vier brieven, die ik gesloten van Belgen voor Belgen mee had genomen. Wat er in stond wist ik niet ... misschien hier of daar een onvoorzichtige uitdrukking en de spionage was er.

De burger begon onderweg zijn hart tegen ons uit te storten. Hij woonde in Luik, was getrouwd en vader van vier kinderen, en nu dwong de Duitse militaire overheid hem dienst te nemen in haar leger. Zijn vader was wel Duitser, doch hij was zelf geboren in België en met hart en ziel Belg. Hij sprak zelfs geen woord Duits. "Oh, die ellendige Duitsers, die alles van me afgenomen hebben," barstte hij opeens uit. "Heren, laat me toch gaan, laat me vluchten. Ik wil niet tegen mijn broeders vechten." Hij greep mijn chauffeur bij de arm en wilde die dwingen om stil te houden.

Op dat ogenblik geloofde ik de man en ik had waarachtig medelijden met hem. Ik dacht een moment over de mogelijkheid hem te laten vluchten en het risico te nemen, maar, omdat we overal Duitse patrouilles zagen, begreep ik dat hij zelf gefusilleerd zou zijn voor hij 500 m weg was en mijn chauffeur en ik waarschijnlijk gevangen

genomen. Ik zei tegen hem, dat hij wat hij nu zegde maar dienen te zeggen vóór we gingen, dan had ik voor de eer kunnen bedanken. Nu was het te laat. Nu zou inwilliging van zijn verzoek zijn, en misschien ook ons leven bedreigen.

De man was zeer stil geworden en ik zag zijn brede vuisten zich samenknijpen, als er om één van ons neer te slaan. Tegelijkertijd zag ik hem weer loeren naar ons beiden en ik voelde de zekerheid in me, dat die man niet te vertrouwen was, dat hij komedie speelde. Dat gaf me meteen weer angst voor de Belgische brieven, die in de portiertassen van de auto zaten. Ik had het voorgevoel, dat ik die moest vernietigen, wilde ik niet in grote last komen, hoezeer het me ook speet. Daartoe moest ik in de eerste plaats die loerende ogen van me af weten te krijgen.

Ik had nog brood bij me en daarvan bood ik de man een paar sneden aan. Neen, trek had hij niet, hij kon niet eten. Maar op mijn aandringen begon hij toch langzaam met de tanden een paar stukken van het brood te happen ... en nam daarbij de door mij gewenste houding aan, met de rug naar me toe. Die houding werd door mij onmiddellijk benut om met mijn hand in de portiertas te gaan en de vier Belgische brieven eruit te halen en in mijn zak te steken. Een ogenblik verder liet ik de auto stoppen en ging achter een groep struiken de brieven verscheuren, om ze daar meteen te begraven. Daar was ik dus vanaf, maar ... Toen ik terugkwam had de chauffeur de man laten ontsnappen, die op zijn fiets reeds een eind weg was. Onmiddellijk sprong ik op de treeplank van de auto, gelastte: vooruit, en haalde hem spoedig in. Ik greep de vluchteling bij de arm en dwong hem van de fiets af te komen. "Het gaat niet man ... jij gefusilleerd, wij gevangen genomen ... het gaat niet. Blijf maar rustig bij ons."

Ik moest een poosje met hem worstelen, maar toen hij voelde, dat ik zijn arm stevig vast had, ging hij weer gewillig de auto in. Ik laadde de fiets weer op en daar reden we voort.

In Luik op de Kommandantur was het een zenuwachtige dag en ik had de grootst mogelijke moeite iemand te vinden, die bereid was mijn burger over te nemen tegen bewijs. Eindelijk ontdekte ik dan toch een luitenant, die dat wel wou en me ook aanduidde waar de autobanden te krijgen waren.

Ik stond op de banden te wachten midden op het plein, achter de gebouwen waar de Kommandantur gevestigd is, en zag mijn burger, die soldaat moest worden, in vertrouwelijk gesprek met enige officieren. Een beetje vreemd leek het me wel, maar ... men ziet zoveel in deze oorlog, wat vreemd lijkt. Ik had er dus verder niet over nagedacht, als niet een luitenant op me toe was komen stappen, met een soldaat achter zich aan, en die luitenant me niet toe had gevoegd: "U is gearresteerd, als verdacht van spionage." Onmiddellijk greep de soldaat me bij een mouw en trok me voort. Ik begon maar met te protesteren en vroeg waarom ik van spionage verdacht werd. Op aanklacht van die man daar ... Mijn burger, die zo graag had willen ontsnappen! Ik begon in mijn eerste verontwaardiging meteen te vertellen, hoe ik dacht over die aanklager, waarop de luitenant me vroeg, waar dan mijn papieren waren. "In Tongeren, achtergehouden door de commandant daar."

"Zo", zegde de luitenant ijzig. "Maar daar geloof ik geen woord van."

"Ausgezeichnet", zei ik ijzig terug.

"U is gearresteerd."

"Ausgezeichnet", antwoordde ik weer.

“En als het niet gauw blijkt dat u is, wie is, wordt u gefusilleerd.”

“Ausgezeichnet” was weer mijn antwoord.

“Ja, ausgezeichnet”, viel nu officier in.

“Je zult wel eens kijken of het ausgezeichnet is, als je gefusilleerd wordt.”

Dat nu was ik met hem eens. Want zelfs in het gunstige geval dat de Duitse regering na je dood haar leedwezen betuigt bij de Hollandse regering, is de zaak nog niet “ausgezeichnet” te noemen.

Om niet te beschrijven hoe toen een tijd van wachten en wandelen van de ene plaats naar de andere voor me aan kwam, zal ik eenvoudig zeggen, dat ik vier keer de stad door moest om een “hauptmann” te zoeken, die me zou ondervragen. Dit wil zeggen, de soldaten die met de bajonet op het geweer om me heen liepen zochten.

De hauptmann vonden we niet en toen we eindelijk weer in de gang van de Kommandantur stonden, begon ik kort en goed te verklaren, dat ik Hollander was en nu eens voor de commandant gevoerd wenste te worden. Dat dat gezeul met me toch niet aanging en dat men diende te onderzoeken of mijn papieren nu te Tongeren lagen, ja dan neen. Dat men moest telefoneren, telegraferen of erheen rijden om te onderzoeken. Dit ging zo niet langer.

Het gevolg was, dat men eerst weer begon te praten over fusilleren, maar ik van mijn kant wees op de gemene houding van mijn aanbrenger, die drie, vier maal had willen vluchten, eerst beweerde alleen Frans en geen Duits te spreken en nu vloeiend Duits bleek te kennen. Die vriendschappelijk met me mee reed en bij aankomst mij zonder aanleiding van spionage ging betichten.

Eindelijk heb ik het zo ver weten te krijgen dat ik in gehoor werd genomen bij een majoor en daar na veel praten verlof bekam om weer met mijn auto naar Tongeren terug te keren. Zonder banden ... want die werden niet meer uitgegeven.

In Tongeren vond ik gelukkig de commandant niet op de Kommandantur en dus kon ik een Feldwebel op het bureau bewegen gauw mijn "Schein" in orde te maken voor Maastricht.

De chauffeur heeft de wagen nog nooit zo hard laten lopen als op de terugweg van Tongeren naar Maastricht. Het waren voor ons beiden vier ellendige uren geweest van redeneren tot onze keel droog was tegen die laffe beschuldiging en van zenuwspanning dat we niet voorlopig, tot nader onderzoek, zouden worden opgesloten en eventueel inderhaast gefusilleerd. Op die binnenplaats van de kommandantur, nu eens tussen honderden dringende mensen die een "Schein" willen hebben en af en toe met de punt van de bajonet worden achteruit gedreven. Dan opzij gelopen door "doodskop-huzaren" of door een luitenant, die wil dat alles voor hem opzij gaat, en steeds bedreigd door het geweer van de snauwende soldaat, die op je passen moet en iedere keer kortaf roept: "Hier blijven, anders schiet ik."

Ik voor mij ben liever getuige van wat de Engelsen noemen "a clean fight", dan zo vier uur getreiterd te worden met het vooruitzicht misschien per ongeluk opgesloten of per ongeluk als spion gefusilleerd te worden.